

Ina cronica

Autor(en): **Solèr, Clau**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)**

Band (Jahr): **78 (1993)**

Heft 5

PDF erstellt am: **22.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-882645>

Nutzungsbedingungen

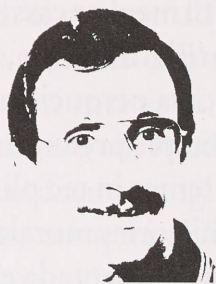
Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Clau Solèr

Ina cronica

Ille standonit texts ein texts invers, zanistais, s'opponan a texts publicais, presentan tschei mein, criticheschan acziuns, dubetan e dresen provocar reflexiuns.

Gest sco ille texts publicais, ille texts canonicas da gasettas, da cridichs, las acziuns realisadas ein ina part, aschia ein duels commentaris l'atras part in in'opposiziun viers acziuns e buca mein passivels che tschels. Dretg e seniestet debendan mo da si'atgna posiziun e l'atgna posiziun ei relativ, era sch'ins vul buca crer dret. Il meglier fust la sintesa dentet succediu e meinis e posiziuns opostas. Spertona ei duella habilitat d'equilibrar e d'empreneder buca schirada dil tut - savens par, ei denton daq esser aschi lunsch. Jen stoi aqua pudes ei reveqer mis opiniuns, mes meinis per argumentar las enconuschentas e luvrar cun daqli survestas. Quei fa buca mal, ei schizun la suletta vis viers in avegnir ch'ei buca ins fants copia dil vargan.

La tema dil spért

Resumond distincziuns, numnadas culturalas, en nies cantun, ton davart publica sco era davart privata, eisi da remarcar ina negaziun bunamein totala viers igl avegnir, ina gronda tema viers il present ed ina veneraziun patologica viers il vargau. Fertion che art e litteratura avantgardista - sch'ins astga numnar ella aschia, schegie ch'ella ei forsa mo curaschusa - vegnan cuschentadas en las recensius e segiramein buca subvenziunadas, ein publicaziuns ed ovras d'art tradiziunalas beinvesidas e cumparan en retschas da renum, aschia ch'ellas contonschan il status da litteratura entras las cuviartas e buca entras ellas sezzas, sefittan cun plemas

jastras, artificialas. El meglier cass setract'ei da lectura triviala, digna per calenders cun ina veta maximala d'in onn, da musica convenziunala, (sulettamein gl'art visual ei pli vasts, forse perquei ch'el ei meins classificabels). Litteratura, per star en miu camp, in tec pli pretensiusa, nua ch'ins sa buca gia fastisar la proxima construcziun, cun temas in tec pli pretensius che burlescas trivialas repetidas gia duront decennis e historias morales da tempra educativa, en in lungatg ch'ei buca pli che scuoss, vegn cuschentada en las gasettas ed ufficialmein esclusa da premis culturals, da promoziuns e schizun da contribuziuns prevesidas legalmein. Ins vul gie buca riscar che quels texts savessien forse nuscher ni ch'ils auturs e las auturas savessien forse inaga criticar ils donaturs. Perquei ein instituziuns privatas e publicas bugen promptas da sustener generusamein ovras cumpletas da litterats morts e vargai cun summas malhonestas e da dorar pensiuns d'emeritai (ed el medem mument ha il cantun Grischun anflau ina basa legala per snegar paucs melli francs al comic Jo, quei cudisch destinaus alla giuventetgna per prevegnir alla malsogna SIDA e salvar in avegnir). Quellas publicaziuns e lur producents ein sterils, habels da crear in grondius monument dil vargau che ha el meglier cass ina valur historic-documentara ed el cass dalla Romania digns per il Curtgin d'honor tenor las pretensiuns statutaricas: «[persunas] sefatgas meriteivlas tras prestaziuns extraordinarias sil camp cultural el pli vast senn dil plaid». Cheutras vul ins forse far bien quei ch'ins ha tralashau a sias uras. Denton fuss ei indicau da far dil bien als vivs per buca stuer repeter quell'acziun enviars lezs en 50 onns - ed el medem mument dess ins finalmein inaga schanzas agl avegnir, cunquei ch'ins emprenda gie mai dil vargau - neu dalla historia ei quei enconuschent.

Il sulet ch'ins riscass, fuss la schanza d'in avegnir.

Schan e vergugna

Il sulet che politichers grischuns han giu da dir davart la sessiun a Genevra ei stau ch'els hagien auter da far che seser aunc duas uras dapli el tren ni ch'els hagien stuii ir a Ruma e semenar per vegnir a Genevra (resp. a Puntina), pia unicamein il viadi era digns d'ina remarca. Quei sedifferenziescha sulettamein quantitativamein dallas remarcas zun profundas da politichers popularists che han constatau ch'els sappien buca tedlar radio dalla Svizra tudestga a Genevra (san ils Romands tedlar emissiuns franzosas a Turitg?) ni ch'els hagien elegiu las visetas tier fatschentas tenor la qualidad dalla tscheina. Quellas remarcas, ton dils «nos» sco dils auters savess ins emblidar, sch'ei fuss buca ils medems politichers che s'occupeschan digl avegnir dalla Svizra e che decidan davart ils proxims decennis per quels ch'ei oz aunc affons. L'immovibladad locala ha apparentamein era paralisau il spért ed ins ha deplorablamein tralashau da riscar silmeins damondas davart igl avegnir, nundir da decider generusamein, integrond meinis dalla minoritad romanda per cheutras empruar da crear ina Svizra pluriculturala, enstagl da s'imponer tenor la

devisa che la pluralitad ferma damogna - quei ch'ei cuntrari all'idea fundamentala svizra - e quei ch'ei buca il davos ina dallas ragischs dall'uiara el Balcan. La convivenza da differentas gruppas cun differentes meinis ei buca pussevla sin fundament da maioritads quantitativas, mobein mo sin fundament da convenziuns che lubeschan era als pli fleivels da s'identificar cun igl entir; la maioritad porta dapli responsabladad per la convivenza, cunquei ch'ella ha forza e sto selimitar da buca violar ils pli fleivels.

Qualificaziun 1

Remarcabel, dacuort ha in administratur politic palesau ch'ina persuna stoppi vegnir baghegiada si per candidat per in ault uffeci politic. In profil per quei post para pia d'exister ed ina persuna che havess d'occupar quei post era. Quei fuss pia en uorden. Denton para la persuna buca da bastar allas pretensiuns, al profil, tenor quei administratur politic. Apparentamein san ins pia prender ina persuna ch'ins vul en quei post (tgi vul ella e tgei dretgs han ins persunter?) e quella vegn lu modificada, baghegiada si sco el ha detg, e lu basta ella allas pretensiuns. Ei sto pia in summa buca esser il candidat adattau, ei tonscha da vender el als electurs ed allas electuras cun ils criteris che fan el indispensabels per quei post. Era sch'ei gartegia da far eleger el en quei post, eis ei in summa buca segir ch'el seigi qualificaus. Beinduras san quels lu sequalificar cun lavur ed engaschi ed ins havess puspei in agiuvantura. In ton pli remarcabels ei il fatg ch'ins sa en cass da disdetga proponer il medem candidat per in post diltuttatfatg different. Ei para pia da dar glied veramein polivalenta, ni duess jeu dir ch'els ein in summa universals cun pauc qualificaziuns ed ins sa vender els tenor basegns per mintga uffeci, ed il pievel electoral - quei tierm ei d'ina certa impurtonza - accepta quei, sevilan sunter ei memia tard. La buna propaganda electorala para dad haver remplazzau il bien vestgiu d'antruras, cura ch'il vestgiu fageva ord in pal in cardinal.

Qualificaziun 2

Era en auters posts datti meinsvart interessantas valetaziuns qualificontas. Specialmein tier nus el Grischun valan deplorablamein savens criteris che han da far in quex cun il post avisau - senza commetter il sbagl da Peter - mobein regional, confessiunals ni schizun strategics per impedir glied qualificada. Che quels elegi survegnan silsunter cumpetenzas per qualificar auters, ei unicamein ina consequenza logica, denton ils resultats ein savens desastrus, sch'ei setracta veramein dalla fallida persuna en in post fetg impurtont - e quei duront onns ora. Exempels datti probablamein daplirs che elecziuns veramein qualificadas.

Nuot auter che spir puntili da buobanaglia han politicchers burgheis, era grischuns, demonstreu a caschun dall'elecziun dalla nova cussegliera federala enten preferir d'eleger ina dil tuttatafatg nunenconuschenta - ch'els savevan pia

gnanc qualificar - per demonstrar lur independenza e buca acceptar la proposta dalla partida. La persuna elegida ha deplorablamein spargnau ad els ina gronda blamascha, cunquei ch'ella ei habla.

Qualificaziun 3

Da suttametter urgentamein ad ina severa discussiun füss era il schinumnu pievel, seigi quei quel che decida sco era quel che ha dad acceptar decisiuns (qualificadas u nunqualificadas ei in'otra discussiun, cunquei che maioritads han buca adina raschun). Oriundamein in sistem dil tschentaner vargau cun decisiuns simplas e da pintga muntada ei oz ina pura casualitad. U ch'ins ha da decider davart in detagl trivial en cadeinas complexas che schizun specialists han difficultads da valetar, ni che la decisiun semeglia dapli alla vendetga, perquei ch'ei era pli baul buca pusseivel ni ch'ins ha insumma buca in dretg fundamental da decider davart certs fatgs ch'ei buca publics e tractabels (a tgi s'auda il tgierp d'ina dunna en cass d'ina scatschada d'in affon? nua existan ils cunfins denter drogas lubidas e scumandadas?). Votants e votantas ein oz principalmeyn la summa dad interess particulars economics ni populistics e cun repeter stediamein quellas proceduras, sa il mender finalmeyn tuttina s'imponer - e quei cun il num da democrazia sco sche la maioritad numerica füss identica cun ina qualificada (ei sedi che era melli muostgas fan buca ord in buatsch ina petta).

Qualificaziun 4

Tenor il giavisch da «nos» politichers havessen nus da sbittar l'iniziativa dallas Alps che pretenda da transportar la rauba greva da transit cul tren tras las alps. La moda d'acziun ei buca en discussiun. Remarcabels ei denton il fatg che nus havein tenor il meini dils medems politichers giu da sustener avon paucs onns il project dalla NEAT (nova transversala alpina da viafier) dad in sistem da viafier sperta e potentia per cheutras scargar las alps e ses habitadis. Ei alv tuttenina ner? Ins baghegia carameyn ina viafier ch'ins duess suenter buca duvvar, gie bunamein impedir da duvvar. Per mei tonscha en scadin cass la retorica parlamentara buca per far far talas marletgas spirtalas e dir ussa na, ed jeu fredel plitost il sustegn d'interpresas da construcziun en in cass (NEAT) senza far mal alla branscha da transport en gl'auter cass. Con tups considereschan els nus, ni calculeschan la classa politica e ses patrums cun la memoria a temps cuort dalla populaziun, per pretender eifer dus meins il cuntrari? Forsa han els en quei grau schizun raschun. Lebrument ha demussau quei en aunc pli cuort interval.

Qualificaziun 5

La qualificaziun democratica sco remplazzonta dalla qualificaziun qualitativa vegn pretendida en tuts loghens e savens neschan situaziuns absurdas. Sch'ins suttametess als Svizzers tudestgs la damonda da scriver da cheudenvi «Keiser» enstagl da «Kaiser» ni d'astgar separar il «st», mussassen quels cul det alla tempra dumandond sch'ins batti cumpletamein da dumandar il pievel che legia magari e che scriva strusch, co ins dueigi scriver. Dil reminent han gnanc ils germanists universitars quellas cumpetenzas per il lungatg tudestg - denton gl'entir pievel romontsch (selecziunau da tgi?).

Obedend a questa democratisaziun totala fussi naturalmein era da suttametter tut ils texts dils pli fervents regionalists per schar confirmar tut ils sbagls ortografics per legalisar questa variaziun e forsa cheutras schizun impedir la publicaziun da quels texts (quei che fuss da grond avantatg per nus paupers lecturs per forza).

Modas da scriver ein e restan cunvenziuns e cunvenziuns sedefineschan entras cunvegnientschas e buca sin fundament natural, gest sco la midada dallas numeras da telefon da tschun cefras a siat cefras ei arbitraria e buca sancziunada democraticamein, ed era la midada dil sistem d'impuls al sistem tonal dil telefon ha negina legitimaziun democratica. Scassei pia quei sistem!

Absolutissem

Ils fatgs egl uestgiu da Cuera fussen in summa buca interessants per sesez ed ins savess senz' auter schar la detta dad els, sche la structura, il sistem demussassen buca che l' historia surpassa l' actualitad. Igl uestg Haas sesenta e sedeporta - ord atgna perschuasium ni per quei ch' el ei obedeivels, sc' in tgaun da nurser - sco in prenci absolut en in reginavel absolut. Quei concept ha dapli tradiziun e historia ella baselgia catolica ch' il sistem cooperativ-democratic che ha cuzzau entgins onns all' entschatta dalla baselgia e che havess duii semanifestar puspei sunter il concil. Cun quella cardientscha absoluta ein tut las acziuns digl uestg da capir ed ins sto schizun conceder ch' el seigi en quei grau fetg consequents, pia in bien prenci absolut. Numnadamein in che sa ord siu esser absolut in summa buca veser ed encorscher ch' el havess fleivlezias, criteris absolutamein buca absoluts, ed era ina persuna che sa ed astga in summa buca dubitar davart sias acziuns e decisiuns gest per quei che dubis ein segns da malsegirezia e cunquei relativs e buca absoluts. Ord quei absolutissem nescha era la hierarchia absoluta sco quei ch' ella vegn praticada dad el en sias decisiuns e schizun el fatg dad in summa buca encorscher, gie da buca astgar encorscher ch' enzatgi auter ch' il suprem absolutist havessi magari era enzatgei da dir. Absolutists ein persuls en lur altezia absoluta e san spirontamein acceptar la confirmaziun da lur absolutissem, cunquei che tutta relativitad ei esclusa da natira, na, digl absolutissem. Il dilemma senza sligiazium en quei problem ein ils cartents cun ambiziuns emancipatoricas e cun spért democratic,

insumma buca cumpatibels cun quei absolutissem anacronistic che para da semantener e che vegn sustenius, schizun da meins cartents che profiteschan dil sistem per semantener.

In pign agid per tut quels e quellas che han difficultads cun quei sistem e cun lur cardientscha; dei tennis senza esser commembers dil club; omisduas caussas ein pussevlas ina senza l'otra. Empruei, ei va!

La giuventetgna ei buca pli sco ...

Usitadamein vegn quella construcziun finida en tun deploront ... sco pli baul. Lu era tut meglier. Propi? Jeu sun buca dil tut segirs. En scadin cass stoi ni astgel jeu conceder che certas caussas ch'ei succedidas il davos temps a Lumbrein davart dalla giuventetgna, ein in toc meglieras che pli baul e demuossan in ault senn da responsablidad ed ina identitad. Naturalmein deploreschan las generaziuns veglias il cumportament marzial e viril dallas aultstimadas e venerablas cumpignias da mats d'antruras. A Lumbrein han gia ils onns 70 menau ad in'uniun da giuventetgna mischedada ed il presidi els mauns d'ina dunna ei staus in success cun differentas acziuns. Apparentamein ein era la relaziun cun ils organs communal e cun la populaziun buna e perquei ha la giuventetgna astgau construir siu local, igl U4, en stabiliments communal. La giuventetgna senza interess ed engaschi ha creau in local da sentupada, per sia musica, per siu divertiment, cun atgnas forzas ed engaschi - enstagl da mo conumar. Art e part astga apparentamein era la giuventetgna da scola haver per la fiasta da sia disco digl onn niev. L'uniun da giuventetgna da Lumbrein ch'ins capescha forse nuota adina, capescha sco ei para in detg toc meglier il mund e schizun la generaziun la pli veglia. Senza suandar in bien usit vegl tradiziunal, han mats e mattas da Lumbrein tratg bustgetta, e sco igl ei curdau, han els giu da far ina viseta ad ina convischina ni ad in convischin da Lumbrein da varga 75 onns e purtar in regal (era ord agen sac). Speronza resta tier ils pli vegls buca mo la sorpresa dalla viseta, speronza encorschan els plaunsiu che la giuventetgna che fa tut auter, fa buca adina tut mender e che els prendan bia decisiuns che pertuccan essenzialmein adina ils giuvens. Jeu dubetel che tut las decisiuns dils onns vargai seigien stadas per igl avegnir dallas biadias e dils biadis, mokein plitost egoistas. Mereta la giuventetgna quei? (Bia passaschas fussen da marcar cun peis-gaglina; quei saveis e dueis vus far ensemen cun in examen da cunscienza!)

Sin via da zavar ord la Svizra «La Svizra»

Sch'enzatgi operescha oz el ravugl dall'Europa occidentala cul tierm Svizra e capescha cheutras in'opposiziun stringenta, fermas differenzas e pretenda che structuradas europeicas "seigien buca vengonzas per la Svizra" (einer Schweiz unwürdig), lu ei quei remarcabel. La Svizra daventa en quei mument naziun buca

europaica, sulettamein situada ell'Europa. Ella sto consequentamein era sedefinir entras criteris specifics, existents per la Svizra ed absents ell'Europa. Tgeinins savess quei esser?

Interessant fuss ei d'endriescher dils exponents populistics da quellas zavradas, co els defineschan la Svizra e tgei tratgs ch'ella posseda da cuminonza e che sedistinguan da tschellas tiaras. La voluntad dad esser Svizra sa ei buca esser, cunquei ch'ei setracta mo dad ina voluntad che definescha gest era l'idea europaica, e fagess la Svizra eguala a l'Europa. Opereschans quels exponents e menaders forsa cun in pievel unic, cun in'etnia svizra? Datti pia in tipic Svizzer (la fuorma feminina ei en quels gremis usitadamein senza representanza e vegn duvrada mo per presentar!). Quei prototip savess senz' auter esser envisaus dils tscherchels numnai per formar la naziun e stuess probablamein esser fetg uniforms e cunquei davent'el fetg stretgs e limitaus en tuts graus. Varietad, diversitad, pluralitad astgan buca exister tier il tip svizzer, cunquei ch'el savess lu buca formar naziun ch'ei per definiziun unitara. Filau vinavon cumpeglia la naziun svizra mo ina cultura e tschellas treis fuorman disturbis. Expressivamein vegnan ellas a stuer svanir. Articulai eis ei aunc buca, schebein l'assimilaziun ei programmada. Relativamein clar eisi che immigrants, era sch'els ein gia daditg cheu, vegnan mai a contonscher quei grad da svizradad, sche schizun glied svizra ha strusch plaz, cunquei ch'els ein «cars» (nett) ni d'in' autra tenuta politica, ni forsa da lungatg franzos, talian ni romontsch? Co unificar, ei vegniu demonstreu e vegn praticau actualmeins; il tun dalla metoda vegn experimentaus actualmeins era a Turitg.

Davart ils nezs

En general astg'ins esser digl avis ch'il romontsch ei buca ina fatschenta da rendita ch'empleness las cassas cantunales e privatas. Denton astg'ins buca emblidar che tut las occupaziuns cun lungatg cuostan, era sche la contabilitad grischuna calculescha ils cuosts administrativs romontschs e talians separadamein, ferton che la producciun da texts tudestgs ei apparentamein gratuita (els cuostan nuot, perquei ch'il cantun Grischun sedeporta sco in cantun monoling cun tudestg inclus e tschels exclus!). Quella zavrada fa el denton mo, perquei che tschels dus lungatgs rendan el senn che la confederaziun paga ils cuosts da minoritad. Quella clav vala denton aunc per differentas instituziuns. Negin auter cantun sa retrer contribuziuns da quei gener ni posseder instituziuns specifics tenor il tetel da cantun. Il Tessin ha in radio ed ina televisiun cun gl'argument dall'italianitad che pertucca era parzialmeins il Grischun. In radio tudestg, cun empau romontsch, daventass in radio cantunal cun negina raschun d'existenza (datti in radio glarunes?) e subvenziunau. Quel vegness vess ad esser aschi positiv-guvernamentals sco in radio romontsch, e da quei profiteschan schizun politicers tudestgs el Grischun, schegie ch'il romontsch munta per els mo in disturbis, deno cura ch'ins po

profitar. Segiramein fussi pia indicau dad esser pertscharts da quels criteris, sch'ins vul buca riscar da perder in bi di tut quei ch'ins ha, pervia da indifferentad e cumpromiss fauls cun duvrrar tudestg senza ponderar: in radio grischun ha sco per exempel in radio lucernes negina giustificaziun eifer la Svizra.

Directamein vala ni duess il lungatg valer sco criteri qualificativ per plazzas en instituziuns romontschas. Risguards regiunals astgan vegnir considerai suletta-mein, sche la qualificaziun primara per l'incumbensa ei ademplida. Alla finfinala san ins era buca substituir in chirurg cun in mazler sulettamein sin fundament ch'omisus san manipular cun cuntials!

Aunc biars san gnanc ch'els profiteschan directamein u indirectamein dalla minoritad, dil romontsch. En tut nossas instituziuns cun proporzs da tuts geners e cun preschientscha garantida a minoritads vala savens il lungatg gia sco criteri, sco qualificaziun, schegie ch'ins sequalificass magari gnanc autruisa. Quei pertucca alla finala era politichers e representants en cumissiuns e gremis magari impurtonts (la quota da dunnas ei in'otra qualificaziun automatica!)

Tier «nus» ei tut auter

En Svizra ei tut meglier! Mo mei zanua auter, lu veseis! Quei havein nus era fatg, en vacanzas e per la professiun essan nus stai egl jester. Ell'America (Arizona) eisi veramein auter. Dimensiuns immensas, traffic individual, libertad absoluta ed aunc bia auter. La part che nus havein visitau sepresenta cun ina natira grondiusa, vasts desierts che flurevan excepziunalmein uonn e cun ina part dil Gran Canyon, enzatgei fenomenal. Dal'otra vart sedeporta la populaziun da quella cuntrada sco sch'ei dess negins cunfins. Zaco hai jeu destadau tier nies aug il regl da demonstrar il marcau liber. Cugl auto - jeu havevel giu planisau dad ir cul velo, quei ch'ei denton in'illusiuin - essan nus girai dad ina stizun a l'otra dil quartier (kilometers distanzas) per ch'el sappi demonstrar a mi las differenzas da prezis per duas tochen treis victualias (2 kg truffels variavan per entgins cents e las bananas era mo pauc). Quei giug dalla offerta vantagiusa fan els denton stediamein, schegie che la tscherca ed ils viadis han daditg rendiu il giug absurd (benzin cuosta numnadamein nuot, nos parents ein pensiunai e gl'exempel ei la megliera scolaziun per in intellectual europeic che fa ponderaziuns filosoficas). Sacrifeci davent'ei cura ch'aug Ben (che havess num Elias ed ei oriunds da Hawaii) cumpra in di in pli grond quantum gervosa dad ina certa marca. Jeu hai lu dumandau pertgei ch'el cumpri buca Buddwiser, quella gervosa che nus dus havein buiu bugen e lu ha el rispundiu e naturalmein era documentau ch'in cartun da quella marca ch'el schazegia in summa buc, seigi varga in dollar pli bienmarcau che la marca preferida. Quellas informaziuns retrai el dil studi da plunas prospects, catalogs e propaganda che vegnan repartgidas duas gadas ad jamna e quella lectura, aschia hai jeu encurschiu, fuva era la raschun che nus fagevan las cumissiuns en differentas

stizuns, schegie ch' ils viadis eran liungs; mo quei ein els era sch' ins va mo spert ella stizun la pli maneivla. Quellas distanzas e la libertad individuala ein dil reminent strusch cumporteivlas per gl' ambient, ina noziun jastra en quella regiun dil sid, nua che consum dominescha.

Per nus ei quei stau in' experientscha da cuntrast. Giudicar ni schizun valetar san ins strusch, cunquei che las differenzas ein talmein grondas. In tec auter se presenta in viadi da lavur en Frontscha, en ina regiun cumparabla cun la nosssa. L' idea svizra che tut seigi meglier che tier nus ei semussada en quei cass faulsa. Il tren e la metro ein segiramein buca inferiurs al sistem svizzer ed uras da partenza valan era en Frontscha. Hotels ed ustrias franzosas han en scadin cass in avantatg. Il persunal, per gronda part indigen, para dad esser pli engaschaus e quei aunc in toc pli bienmarcau. Quella experientscha havein nus era fatg savens en Tiaratudestga ed ell' Austria. La gastronomia svizra sto semetter sillas combas davos e buca quintar prezis per persunal indigen qualificau, schegie ch' els porschan strusch quei nivel da survetsch, sch' ins vul mantener il turissem. Era las cuntradas, il capital per il turissem, ein finalmein da mantener, cunquei che negin turist vul esser circumdaus dad implonts tecnicos, da vias da traffic e d' outras devastaziuns dalla natira. Co fuss ei cun zavràr cuntradas e tgirar ellas per igl intent turistic e quei ad in nivel ault per saver porscher enzatgei e segirar la survivenza da regiuns ch' ins sa era aunc considerar sco regiuns intactas damaun. Autras regiuns han fatg quei e cun lur ulteriurs avantatgs gia allegai perda la Svizra pervia d' in gudogn momentan buca mo il gudogn per damaun, mobein schizun sesezza. Turissem, industria gronda, traffic exagerau, quei lein nus gie era buca en nossas vacanzas e pertgei duessen gest ils hospis encurir quei? Quella tenuta ei probablamein naschida ord il capreci che pudeva valer gest suenter l' uiara, denton oz buca pli, specialmein tier la concorrenza existenta. Era l' agricultura sto reponderar sia tenuta viers il turissem. Conflict cun in dils pli fermes facturs economics ei buca prudent.

Ils Americans ein simplamein untgi adina pli lunsch el desiart, els cuolms - per quei ch' els havevan la pusseivladad. Oz encorsch' ins leu ils cunfins - ed els ston emprender da zavràr.